

„ENGEM AZ ÚR RAGADOTT EL MAGÁHOZ”

100 éve született Dr. Hergenröder Miklós székesegyházi karnagy

Hergenröder Miklós 1922. augusztus 17-én született a Baranya megyei Szajkon. Szülei, nagyszülei mind földművesek voltak, de anyai nagyapja, Grosch Miklós több hangszeren játszott a falusi zenekarban, s az egyházi ének gyakorlásában is az élen járt. Önéletírásában egyik első emlékeként jegyzi fel, hogy már kisgyermekkorában örömmel nyomkodta a szülői ház Angster-harmóniumának billentyűit, dallamokat keresve. 1931-ben Mayerhof Péter szajki plébános javasolta a családnak, hogy küldjék a gyermeket Pécsre, a Székesegyházi Énekiskolába.²

A Pécsi Székesegyházi Énekiskola ekkorra már négy évtizedes múltat tekintett vissza. Dulánszky Nándor püspök alapította 1888-ban regensburgi mintára, azzal a szándékkal, hogy ceciliánus eszményképnek megfelelően székesegyháza kórusának szoprán és alt szólamait fiúénekesek alkossák. Az intézmény Glatt Ignác³ karnagy által kidolgozott pedagógiai módszere 30 hét alatt tette képessé az újoncokat, hogy biztos kottaolvasóként a székesegyházi karban érdemi munkát végezzenek. Hergenröder Miklós így 1936-ig évi cca. 40 különböző mise és 60-80 motetta előadásában vett részt Lajos Gyula⁴ karnagy irányítása mellett.⁵ *„Minden vasárnap de. 9 órakor énekeltünk a székesegyház káptalani miséjén a capella – főleg Palestrina stílusú – vagy orgonakíséretes XIX-XX. századi ú. n. regensburgi, ceciliánus műveket. Rám főleg az utóbbiak hatottak. Harmadikos gimnazista koromban egy házi rendezvényű ünnepélyre komponáltam is egy Regina coeli-t ebben a stílusban. Nekem ez egész természetesnek tűnt, de az előadás után – melyet természetesen a „szerző” vezényelt – az új prefektus, Mayer Ferenc, későbbi atyai jóbarátom és a székesegyházi kóruson elődöm, szinte döbbenetesen kérdezte: Hát te ezt hol tanultad? Hogy erre mit válaszoltam, nem tudom,*

¹ Onhausz Miklós (1982) történész, a Magyar Művészeti Akadémia ösztöndíjasa. A tanulmány az MMA Művészeti Ösztöndíjprogramjának támogatásával készült.

² Hergenröder Miklós: Zenei emlékeim. Kézirat, 1980 k. (a továbbiakban Hergenröder 1980) 1-2. Mayerhof maga is énekiskolás volt 1902-től 1907-ig.

³ Glatt Ignác (1855-1918) katolikus pap, kanonok, 1888-tól 1917-ig a Székesegyházi Énekiskola igazgatója és a dómkórus karnagya.

⁴ Lajos Gyula (1877-1955) katolikus pap, kanonok, 1917-től 1938-ig a Székesegyházi Énekiskola igazgatója és a dómkórus karnagya.

⁵ Bár az 1930-as évekről nem maradt fenn kórusnapló, a karnagy egy interjúbán kiemeli, hogy az 1936. évben egy művet sem énekelték kétszer. Pesti Napló, 1937. 09. 19. (88. 213.) 33.

hisz amint mondtam, én ebben semmi rendkívülit nem találtam, hogy valaki komponál.”⁶

Az énekiskolások Lajos Gyulával 1935 körül

Kispap kori portré⁷

A Székesegyházi Énekiskolában – egyúttal a pécsi ciszterci gimnáziumban – töltött évek alatt megérett benne a papi hivatás gondolata. 1936-1940 között a pécsi kisszeminarium lakója volt. Itt már ötödikes gimnazistaként orgonista, nem sokkal később kis kórust szervezett 14-18 éves társaiból. Nyolcadikos korában Fülöp István kispaptársa szövegére Szent Imréről szóló melodramát írt, amelyet a gimnázium dísztermében be is mutattak.⁸

1940-ben a Pécsi Egyházmegye ösztöndíjasaként Budapesten, a Pázmány Péter Tudományegyetem teológiai fakultásán folytatta tanulmányait. Bár saját bevallása szerint nem érzett különösebb hajlamot a „spekulatív tudományokra”, a kezdeti nehézségek után hamar sikerült összeegyeztetni a teológiát a muzsikával. Bubnó László mellett a Központi Szeminárium zenei életének vezéregyénisége lett: éveken át vezette a szemináriumi zenekart és a Bubnóval közösen alapított kamarakórust. Kimagasló képességei és ambíciója nem gátolták meg abban, hogy társainak is lehetőséget adjon, hogy a karvezetésben gyakorlatot szerezzenek: „Nemes

⁶ Hergenröder 1980. 4.

⁷ Mindkét fényképet a Hárs-család őrzi.

⁸ Hergenröder 1980. 6.

önzetlenséggel segítette mindig másoknak próbálkozásait a karnagyi pálcával. Többen egészen szépen haladtak e téren. Hergenröder-Hárs Miklós nélkül mégis nagyon nehéz volna elképzelni a díszterem karnagyi emelvényét.”⁹

A Központi Szeminárium kamarakórusa¹⁰

Komponált is: saját néven, ill. Hárs Miklós művésznéven számos kisebb zeneművet írt. Mécs László, Sík Sándor és Pusztai Sándor egy-egy versének megzenésítéséről a sajtó is beszámolt.¹¹ Egyházi műveit (23. zsoltár; Szent István-mise; Miatyánk; Szent, Szent...) gyakran énekelte a görög katolikus szeminaristák kórusa.¹² Korai műveiből csak néhány darab, ill. töredékek maradtak ránk, ő maga emlékirataiban „zsengéknek” nevezi őket. Akármilyenek is voltak, egyik-másik mély nyomott hagyott a Központi Szeminárium rendezvényeinek hallgatóiban: „*Witz Béla, akkori bp-i érseki helynök*

⁹ Centralista, 1943. december (VII. 1.) 17. Zenekarunk meg a kamarakórus

¹⁰ Centralista, 1943. június (VI. 2.) 16. Sajnos eredeti fényképet nem sikerült fellelni.

¹¹ Új Nemzedék, 1942. 04. 02. (XXIV. 75.) 6. p. Az első megzenésített Mécs László-költemény; Nemzeti Újság, 1942. 04. 12. (XXIV. 82.) 13. p. Két üde tavaszi dal; Magyar Nemzet, 1943. 12. 10. (VI. 279.) Zenei hírek

¹² Centralista, 1942. június (V. 2.) 28. Hírek. „*A görögök életéből. [...] Ami a belső görög életet illeti, itt a legnagyobb és legszeretetteljesebb összetartás jellemzi a görög és latin testvérek viszonyát. Ékes példa erre a görög énekkarban a latin testvérek tevékenysége és buzgó közreműködése a szereplésben. Hergenröder Miklós (II. év. pécsi) görög szertartású Szent István-misét is írt, melyet dr. Krajnyák Gábor pesti parochus úrnak ajánlott. [...]*”

évek múltán is így fogadott találkozásaink alkalmával: „Engem az Úr ragadott magához...” Ti. így kezdődött egyik, Harsányi Lajos versére komponált művem: *A diakónus éneke.*¹³ Az ostromgyűrűvel körülvett városban, 1944. december 25-én, karácsony napján tartotta újmiséjét. A pesti ferences templomban – meglepetésére – a kispapok énekkara látta el a zenei szolgálatot.¹⁴

A Pécsi Egyházmegyébe visszatérve három évig volt Püspökbogád¹⁵ lelkipásztora. 1948-ban több jóakarója meggyőzte Virág Ferenc püspököt, hogy engedélyezze számára a továbbtanulást a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán. Bárdos Lajossal minden bizonnyal a szemináriumi évek alatt ismerték meg egymást,¹⁶ s Bárdos mellett Kodály Zoltánra is hamar jó benyomást tett. Sokat tanult Bárdos Lajos és Harmat Artúr kórusainál tett próbálátogatások során. Orgonajátékának fejlődését Gergely Ferenc segítette. Az Egyházzene Tanszék megszüntetésekor elhagyta a főiskolát. Utóda, Jobbágy Valér karnagy szerint „*e csonka képzésből is többet profitált, mint sokan mások, akik diplomával hagyták el az intézményt.*”¹⁷

Hazatérése után három évig Tolnán volt lelkipásztor. Bár az iskolai hittanoktatás lehetőségét rövidesen megvonták tőle, így is nagy hatással volt a fiatalok lelki életére.¹⁸ Báthory László későbbi tolnai plébános írta: „*14 évi tolnai plébánosságom alatt tudtam lemérni az ő ott töltött 3 évi hitoktatói tevékenységének maradandó eredményét: sok száz hívem büszkén vallotta, hogy Hergenröder-tanítvány volt.*”¹⁹

Már 1940-ben, Budapestre kerülésekor megfogalmazta „félelmét”, miszerint a budapesti hittudományi karon végzettek a vidéki szemináriumok katedráira vannak predestinálva. Így vegyes érzelmekkel fogadta 1952-ben kinevezését az egyesített győri szemináriumba.²⁰ Szerencsére az egyházzene és a kateketika oktatására szemelték ki, így két olyan területen bizonyíthatott, amelyek mindegyike a szívügye volt. „*Mégis némi szorongással ültem fel a katedrára, hiszen több nálam korosabb*

¹³ Hergenröder 1980. 7. Valójában ez a mű második sora.

¹⁴ Uo.

¹⁵ Ma: Bogád, Baranya megye

¹⁶ Centralista, 1944. június (VII. 2.) 19.

¹⁷ Személyes közlés.

¹⁸ „*Tolnán az iskolások nagy többsége be volt írva hittanra, és látogatta is az iskolai órákat. Ugyanakkor szembetűnő volt a vasárnapi mise-látogatottság alacsony létszáma. Ebbe nem tudtam belenyugodni, ezért hamarosan bevezettem az ú. n. gyermek-miséket. Az egész szentmisét végig „konferáltam”, míg a jó Mohay Ádám ciszterci-tudós atya csöndben, - a Zsinat előtt vagyunk, tehát – latinul mondta a misét.*” Hergenröder 1980. 14.

¹⁹ Új Ember, 1991. 01. 13. (XLVII. 2.; 2319.) 7. Hergenröder Miklós halálára

²⁰ Hergenröder 1980. 6, 13. Ebben az időben a Pécsi és Szombathelyi egyházmegye kispapjai is Győrben tanultak.

növendék ült velem szemben. Minoritásom legyűrését énekiskolás múltamnak köszönhettem. Az első énekórát így vezettem be: Uraim, nem kell félni az énektanártól. Most is csak annyira tud első látásra kottát olvasni, mint 10 éves korában... (élénk derültség) ...mert már akkor tudott lapról énekelni.”²¹ Talán tanárként nem volt mindig a népszerűség csúcsán, önkritikusan említi, hogy a pályakezdő ifjú titán ügybuzgalmával próbálta kipasszírozni a rábízottakból legalább a kötelező papi intonációkat, a politikai helyzet okozta kántorhiányra reagálva pedig rászorítani a hallgatókat a harmónium- és orgonajátékra.²²

Győr a kezdeti viszolygás ellenére mély nyomot hagyott Hergenröderben. Itt szerzett zenei élményei oldalakon át sorakoznak emlékiratában,²³ s számos műsorlapot, konferáló-szöveget megőrzött győri működésének idejéből.²⁴ Nem sokkal érkezése után székesegyházi karnagy lett („*talán egyeseknél, mint „idegen-légiós”, sebeket is okozva*”). Visszaemlékezése szerint a kórus ebben az időben nem volt a legjobb állapotban, a névadó Palestrinától csak a Missa Brevis rövid tételeit tudták énekelni. A későbbi évek műsorain más Palestrina-misék, a Liszt: Missa Choralis mellett Kodály Missa Brevis-e is szerepel, amelyet a szerző engedélyével 1957-ben mutattak be.

Az 1957. november 19-i győri egyházzenei napon a Kodály-mise koncertszerű bemutatását megelőző szentmisén a résztvevő kórusok a „Magyar Ordinárium”-ot énekelték Bárdos Lajos vezetésével. Ez az ordinárium volt – még jóval a II. Vatikáni Zsinat előtt – az első próbálkozás az állandó részek magyarul történő éneklésére. A tételeket három szerző pályázatából válogatták össze, a Gloria és Credo tételt Hergenröder Miklós írta.²⁵

Szívesen emlékezett rá, hogy a Győri Leánykórus előadta a nekik írt Missa Angelicáját, s bemutatásra került a Kovács Kálmánnal közösen írt, Szűz Mária megvigasztalása című oratóriuma is. Aktív karnagyi és zeneszerzői munkája mellett a szervezésben is jeleskedett: miután a székesegyházi énekkarnak nem volt megfelelő próbahelyisége, a győri Káptalan-dombon „énekes-házat” építettek társadalmi munkában.

Érdekes epizód Hergenröder életében Ács József felfedezése. 1957-ben, vagy 1958-ban történhetett, hogy Bátaszéken járva arra lett figyelmes, hogy Bach d-moll

²¹ Hergenröder 1980. 13-14. Ebben a formában, az eredeti szöveget kis mértékben szerkesztve közli: Garadnay Balázs: Egyházzenei reformtörekvések a pécsi székesegyházban a XIX. század végén. In: Tanulmányok a pécsi egyházmegye történetéből I. Szerk.: Fricssy Ádám. Pécs, 1993. 386.

²² Ti. hogy később maguk kántorokat képezhessenek. Hergenröder 1980. 14-15.

²³ Hergenröder 1980. 15-23.

²⁴ Pécsi Egyházmegyei Levéltár II. 5. c.

²⁵ Hergenröder 1980. 19.

prelúdiumának hangjai szűrődnek ki a templomból. Kíváncsi lett, ki gyakorol egy falusi orgonán ilyen művet hétfő reggel. A karzaton meglepetésére egy apró szőke fiúcskát talált, aki Bach után Beethoven és Händel-műveket is megszólaltatott. A fellelt kincset előbb győri szakembereknek mutatta meg, nem sokkal később a kilencéves Ács Jóska már a Kodály Zoltán által vezetett bizottság előtt állt, s 1958 szeptemberétől a Zeneművészeti Főiskola hallgatója lett.²⁶

1958-ban váratlanul lezárultak a győri évek; Papp Kálmán püspök környezetében politikai nyomásra több személyi változás is történt, ekkor bocsátották el a Győri Szemináriumból Hergenröder Miklóst is.

A Győrből kitessékelt Hergenröder Kocsis László pap-költő, plébános mellett a Pécsi Székesegyház segédlelkésze lett. A zeneileg „túlfűtött” hat év után jóleső érzéssel vetette magát a lelkipásztori tevékenységbe, különösen a hitoktatásba.²⁷ Nem számított rá, hogy káplánként tevőlegesen kapcsolódni fog a dómkórus munkájához, azonban egy alkalommal Halász Béla orgonista megbetegedett, és a gyóntatószékből hívták ki, hogy helyettesítse – „kapásból”. Jól vizsgázhatott, mert később a betegeskedő Mayer Ferenc²⁸ karnagy őt kérte fel állandó helyetteséül, 1962-ben pedig átadta neki az énekkart. Az énekesek egy része nehezen viselte a váltást, maga Mayer biztatta őket kitartásra, a kórusban maradásra.²⁹

A pécsi székesegyházi énekkar megmaradása elsősorban Mayer Ferenc érdeme. Amikor az Állami Egyházügyi Hivatal döntése 1953-ban végképp megszüntette az Énekiskolát (1948-ban még csak az épületet államosították), Mayer a Hegyi László vezette Péter-kórusból kért meg női énekeseket, hogy a fiúk helyére lépve életben tartsák az addigra 65 éves egyházzenei gyakorlatot. Így egy klasszikus vegyeskar jött létre, amelynek női szólamaitól „fiús” hangzást követelt meg a karnagyuk. Persze, az 1950-es években többen távozni kényszerültek az énekkarból, de a kórus Hergenröder érkezésekor még jó erőkből állt és nagy teherbírású volt. Nagyon valószínű, hogy az új karnagy bizonyítani akart, mert 1963 tavaszától hétről hétre megküldte a kórus programját az Új Ember hetilapnak, 1964 nyarán pedig egy interjú jelent meg vele,

²⁶ Magyar Ifjúság, 1958. 09. 06. (II. 36.) 4. A kilencéves Ács Jóska; Magyar Nemzet, 1962. 02. 04. (XVIII. 29.) 9. Jóska. Jellemző, hogy a Magyar Ifjúság karigazgatóként, a Magyar Nemzet pedig zenetanárként hivatkozik Hergenröderre. A történetet Miklós atya (befejezetlen) visszaemlékezése sajnos nem tartalmazza, de „Ács Józsi” neve szerepel az utolsó oldalon, az elmaradt, nem kifejtett témák között. Hergenröder 1980. 32.

²⁷ Hergenröder 1980. 24.

²⁸ Mayer Ferenc (1899-1973) katolikus pap, kanonok, 1938-tól 1953-ig a Székesegyházi Énekiskola igazgatója, 1938-tól 1962-ig a dómkórus karnagya.

²⁹ Dr. Benyovszky Imréné Tímár Monika személyes közlése.

amelynek apropója az volt, hogy 1963 szeptembere és 1964 júniusa között a heti szolgálatot ellátó énekkar nem énekelt kétszer ugyanazt a misét. Ezek nagyobb része XVI. századi kompozíció (közte 5-, 6-, 8-szólamú Palestrina-misékkel), de akad századfordulós ceciliánus alkotás is, emellett pedig kísérleteket láthatunk kortárs zenei művek repertoárba emelésére (vagy legalábbis kipróbálására). Ebben az időszakban történt Farkas Ferenc Missa in hon. S. Andreae c. művének előadása,³⁰ és elhangzott további négy XX. századi magyar zenemű: Bárdos Lajos: Missa Prima, Kutor Ferenc: Missa „Mater gratiae”, Pikéth Tibor: Missa pro pace, Török Zoltán: Missa Quotidiana.³¹ A repertoár a további években is rendkívül változatos maradt, bár az 1970-es években már láthatóan nincs igény (vagy lehetőség) az ismétlések elkerülésére.

Hergenröder a Székesegyház restaurálásának befejezése alkalmából rendezett, 1963. szeptember 12-i koncerthez köti, hogy a kórus és Cserhádi József megyéspüspök (akkor még káptalani helynök) bensőséges kapcsolatba került.³² De a két pap kapcsolata ennél jóval régebbi, egészen az Énekiskoláig nyúlik vissza. Az Énekiskolában rendszerint lakott két nyolcadikos gimnazista kispap, akik segítették az igazgató és a prefektus munkáját (kisprefektusoknak nevezték őket). Az 1933/34-es tanévben az egyik kisprefektus Czepl-Cserhádi József volt.³³ Bizonyára később is tudtak egymásról, de 1952-ben egyszerre kerültek a győri teológiára tanárnak, így közvetlen munkatársak lettek. A régi ismeretség megengedett olyan évdődést a püspöki nagymisék utáni ebédeken, hogy a túl hosszú ének, vagy a túl hosszú prédikáció miatt nyúlt a mise a szükségesnél hosszabbra...³⁴

³⁰ 1963. november 17-én. Új Ember, 1963. 11. 17. (XIX. 46.) 4. „Programunkon szerepelt Farkas Ferenc Kossuth-díjas Szent András miséje, mely két szűkkörű szakmai bemutató után dómunkban került először a nagy nyilvánosság elé a szerző jelenlétében, [...]” Új Ember, 1964. 07. 12. (XX. 28.) 3. A misét 1963. február 12-én énekelt a budapesti Piarista Kórus Budapesten az Egyetemi Templomban, az Országos Magyar Cecília Egyesület rendezvényén, Kodály jelenlétében. A résztvevők számát ugyan nem ismerjük, az előadás elsőségét elvitatni azonban valószínűleg nem megalapozott. Új Ember, 1963. 02. 10. (XIX. 6.) 4.; Horváth Márton Levente: Egy műfaj illegálításban. Misekompozíciók Magyarországon 1949 és 1969 között. Doktori disszertáció. Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Budapest, 2013. (a továbbiakban Horváth 2013) 117.

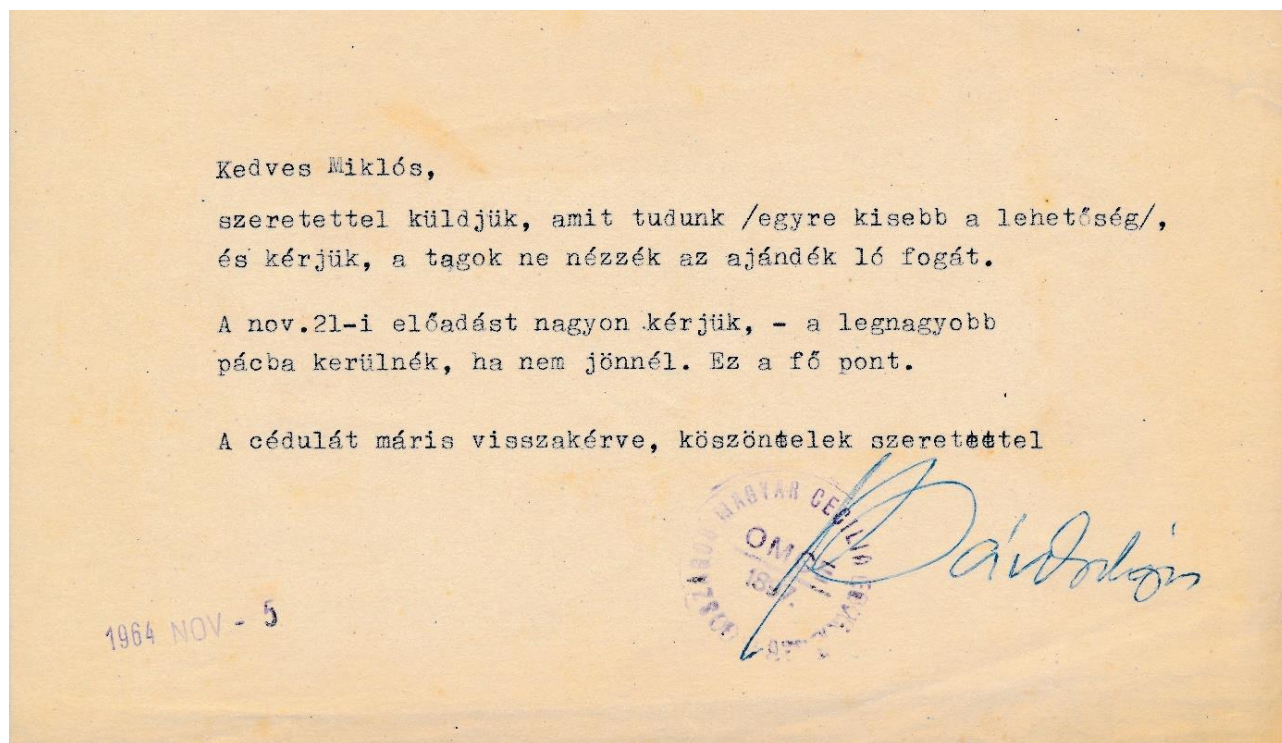
³¹ Új Ember, 1964. 07. 12. (XX. 28.) 3. A virágzó egyházzenei élet városa: Pécs

³² Hergenröder 1980. 25-26.

³³ A Székesegyházi Énekiskola névsora 1888-1953. Kézirat. (2010-ben elveszett.)

³⁴ Farkas Béla (1941-2016) tb. kanonok személyes közlése

Az Országos Magyar Cecília Egyesületben végzett munkájáról tanúskodik Bárdos Lajos alábbi levele.³⁵ A levél minden bizonnyal a „Feladataink a II. Vatikáni Zsinat után” című előadásra hivatkozik, amelynek vázlatát a Székesegyházi Kottatár őrzi.³⁶

A II. Vatikáni Zsinat lezárása után, a Zsinat előírásainak hatására sok egyszólamú, orgonakíséretes népmise született Magyarországon. Hergenröder az elsők között jelentkezett a Pécsi misével (1966), majd a Pécsi gyászmisével (1968). A praktikum jegyében született, a hívek által könnyen énekelhető műveket a mai napig alkalmazzák.³⁷

³⁵ Pécsi Egyházmegyei Levéltár II. 5. c.

³⁶ Uo.

³⁷ A Zsinat utáni népmise-írás gyakorlata, ill. annak eredménye Dobszay László sommás értékelése szerint „zeneileg a magyar egyházi muzsika mélypontját jelenti”. Ennél árnyaltabban fogalmaz – a korszakban keletkezett misék hibáit és erőnyeit egyaránt megemlítve – Horváth Márton Levente disszertációja. Horváth 2013. 138-150.

Kodály Zoltánnal és Bárdos Lajossal halálukig kapcsolatban maradt. Kodály pécsi látogatásai során sosem mulasztotta el, hogy részt vegyen a káptalani misén, ez alkalmat adott rá, hogy találkozzanak.³⁸

Károly Róbert és Hergenröder Miklós
1959. december (fotó: Temesi László)

Kodály Zoltán autogramot ad a Dóm téren
1963. április 28.³⁹

1961 volt az I. Regnum Marianum-per éve. A katolikus papok elleni koncepciók perek legismertebb vádlottja Werner Alajos papkarnagy volt. A tisztogatásnak azonban kevésbé ismert, egyházi kötődésű áldozatai is voltak; ekkor ítélte két év

³⁸ „Előadtunk 30 Palestrina-stílusú misét, továbbá 20 egyéb, köztük magyar szerzők műveit. Ezt a sort Kodály Zoltánnal kell kezdenünk, aki évente többször is felkeres bennünket, meghallgatja kórusunkat, tanácsaival siet segítségünkre.” Új Ember, 1964. 07. 12. (XX. 28.) 3.

³⁹ A fotós személyét nem ismerjük. A fénykép datálásáért köszönetet mondok Temesi László egykori karénekesnek. Adata biztosnak tekinthető, a székesegyházi énekkar ezen a napon Kodály Missa Brevis-ét énekelte. Új Ember, 1963. 04. 28. (XIX. 17.) 4. Vasárnap egyházi zenéje

börtönbüntetésre a Baranya Megyei Bíróság Károly Róbert pécsi hitoktatót,⁴⁰ aki ebben az időben a Székesegyház ifjúsági kórusának karnagya is volt. Tardy László meglátása szerint „*a kórusok ebben az időben még inkább leépültek, mint az ötvenes években: a kórusvezetők és az énekesek többsége még a háború előtti években kezdte meg tevékenységét, utánpótlás pedig alig érkezett, a liturgiákon kívüli előadási alkalmak – utazás, koncertezés – tilos volt és így megtorlást vont maga után. Az énekkarokat megfigyelés alatt tartották, a Regnum Marianum papjainak pereit [...] a félelem és bezárkózás légkörét erősítették.*”⁴¹ Horváth 2013 a közfelfogással megegyezően három budapesti kórust lát az új művek bemutatására nyitott és alkalmas egyházi „zenei centrum”-nak a 60-as évek Magyarországon (Szent István Bazilika, Mátyás-templom és az Alcantrai Szent Péterről nevezett pesti ferences templom).⁴² A fellelhető repertoár-adatok alapján méltatlanul alulértékelt a pécsi dómkórus szerepe a korszak magyar egyházzene-történetében. A fojtogató légkör ellenére nagy létszámú, hatalmas munkát végző, a hagyományokat fegyelmezetten őrző, de az újdonságokra is nyitott egyházzenei műhely működött a Pécsi Székesegyházban.

Az együttes „*elsődleges feladatának a liturgikus szolgálat becsületes ellátását*” tekintette.⁴³ Ez az 1960-as években évi 30-nál több misekompozíció és 60-nál több motetta, továbbá falsobordone zsoltárok és gregorián énekek előadását jelentette.⁴⁴ A repertoár gerincét a XVI. századi művek alkották (Palestrina, Lassus, Victoria, Viadana, Ingegneri, Asola, Croce, A. Gabrieli), de minden évben számos művet megszólaltattak a századforduló későromantikus, ceciliánus kötődésű szerzőitől is (Haller, Goller, Mitterer, Nesvera, Perosi, Griesbacher). Ehhez társultak a már említett kísérletek a megfelelőnek érzett kortárs művekkel. A széles repertoár nagy mozgásteret biztosított a műválasztásban, de persze vannak minden, vagy csaknem minden évben előforduló kompozíciók: így számos gyakran használt Palestrina-ordinárium mellett Liszt Missa Choralisa is szinte minden esztendőben elhangzott a pécsi dómban.

A liturgikus szolgálat mellett az évről évre megrendezett Szent Cecília-napi koncerten, egyházzenei áhítaton állt a kórus a közönség elé. Ezek egy része évfordulóhoz kötődő műsorral szerveződött. 1970-ben Kodály Missa Brevisét énekelték, a mű ősbemutatójának 25. évfordulóján. A mise mellett elhangzott a Budavári Te Deum is,

⁴⁰ Kovács Attila: „Szállj, gondolat...” A Pécsi Opera énekkara és a Pécsi Operakórus története. Alexandra, Pécs, 2001. 44-46.

⁴¹ Horváth 2013. 138. nyomán.

⁴² Uo.

⁴³ Új Ember, 1970. 09. 20. (XXVI. 1263.) 2. Egyházzenei élet – liturgikus szolgálattétel – Pécs

⁴⁴ Az 1970-es évek közepe után jellemzően évi cca. 25 mise és 50-60 motetta hangzott el.

először tisztán orgonakísérettel.⁴⁵ 1971-ben a Liszt-emlékévre tekintettel egész napos egyházzenei napot rendeztek, amelyen elhangzott a Missa Choralis, a B-A-C-H prelúdium és fuga, részletek a Krisztus oratóriumból és külön koncerteken válogatás Liszt egyzeneműkari, ill. vegyeskari műveiből. Az 1973. évi koncert a nem sokkal korábban elhunyt Mayer Ferenc karnagy munkássága előtti főhajtás volt. 1979-ben az Énekiskola alapításának 90. évfordulóján az elődök előtt tisztelegtek a korábbi korszakok emblemikus műveinek megszólaltatásával.

A 70 éves Bárdos Lajos 1969. november 16-án a pécsi székesegyházi énekesek körében
Bárdostól balra Dr. Hergenröder Miklós, jobbra (napszemüvegben) id. Jandó Jenő.

A Cecília-koncertek másik jelentős része – Hergenröder figyelemreméltó kezdeményezéseként – a pécsi egyházzenei reform előtti jelentős helyi szerzőinek munkásságát fedezte fel újra a hangversenyélet számára (a liturgiába csak egészen

⁴⁵ Hergenröder szerint erről korábban megegyeztek Kodálllyal. „Kodály a Budavári Te Deum-ot eredetileg ének- és zenekarra komponálta. Ezért tartottam illőnek megkérdezni Kodályt, hogy ha már a Missa Brevist eredetileg orgonakíséretre komponálta, és csak később dolgozta föl zenekari változatra, nem lehetne-e a Budavári Te Deum-ot – amit eredetileg zenekaros megoldással írt – a „Klavierauszug” alapján orgonával megszólaltatni? A Mester rövid ideig töprengett, majd ezt kérdezte: És ki orgonálna? Azt feleltem: Halász Béla. Erre rögtön jött a válasz: Akkor lehet!” Hergenröder 1980. 27.

kivételes alkalmakon vitte be ezeket a műveket, leszámítva Wachauer Laetentur caelijét, amit szinte minden évben elénekeltek a karácsonyi időkben). Az 1969. évi koncert még nem csak a „rég” pécsi szerzők műveiből merített: Novotni Ferenc, Depisch Bálint, Lickl György, Hölzl Szeráf Ferenc és Wachauer Károly munkái mellett Glatt Ignác, Glatt Adolf, Halász Béla, id. Jandó Jenő, Kutor Ferenc és Sass Dezső alkotásai is elhangzottak. 1972-ben Lickl György: Missa de Beata Maria Virgine, Amtmann Prosper: Aria con Variazione és Hölzl Szeráf Ferenc Noé oratóriumának négy tétele volt műsoron. 1978-ban és 1981-ben is volt ilyen tematikájú koncert Novotni, Depisch, Lickl, Hölzl, továbbá Paumon Antal Ferenc és Schmiedt Péter műveiből. A koncertek előkészítésében és lebonyolításában Hergenröder Miklóst barátja, Szkladányi Péter fuvolaművész, zenetörténész segítette.

Voltak a fenti két nagy csoporton kívül eső alkalmak is, így például 1974-ben Beethoven C-dúr (Kismartoni) miséjét adták elő, Hollai Keresztély orgonaművész közreműködésével.

Karnagyi eredményei mellett egyöntetű elismerés övezte kiváló orgonajátékát, legfőképpen improvizációs technikáját. (a Hárs-család fényképalbumából)

A karnagy emlékirataiban kissé keserűen jegyzi meg, hogy „*az énekiskola kényszerű megszűnése után Pécs zenei életében nem „jegyezték” [...] a székesegyházi kórust.*”⁴⁶ Valamelyest fordulatként értelmezhető, hogy 1977-ben az Országos Filharmónia felkérte a székesegyházi énekkart – de csak mint Pécsi Palestrina Kórust! – Lehotka Gábor orgonakoncertjén való közreműködésre. A későbbi években további felkérésekre is sor került a Filharmónia részéről.

Különös mellékszála az ősi egyházzenei hagyományt őrző Hergenröder Miklós szakmai életútjának a beat-misék⁴⁷ felkarolása. 1974-ben a székesegyházi ifjúsági kórus fiatal énekesei jelezték a karnagynak, hogy szeretnék kipróbálni ezt a műfajt. Hergenröder népszerű, nagy hatású hitoktató volt, jól értett a gyerekek és fiatalok nyelvén; a beat-misében minden biztonnal az ifjúság evangelizációjának lehetőségét látta. Az együttesbe – több zenész mellett – meghívták gitározni a Pécs-kertvárosi plébánia fiatal káplánját, Csősz Istvánt is. A csapat első bemutatkozása 1974-ben, karácsony másnapján történt a kertvárosi Szent Erzsébet Plébániatemplomban. Meglepően sikeres volt az indulás, az együttes elkezdett más templomokban is közreműködni, és egyre nagyobb volt az érdeklődés a fiatalok részéről. Olyannyira, hogy Kutas Antal, az Állami Egyházügyi Hivatal Baranya megyei elöljárója⁴⁸ berendelte Csőszt, és leállította a kezdeményezés más templomokban történő népszerűsítését. Pécsen beat-misék ezután csak a Szent Erzsébet-templomban voltak, minden hónap második vasárnapján. Fontos megjegyezni, hogy a székesegyházi kiskórus nem esett át profilváltáson, a beat-mise a Székesegyházban végzett szolgáltatón felüli vállalatuk, örömük volt. Hergenröder mindvégig részt vett az összes rendhagyó szentmisén, az együttest felkészítette, sőt, ha a szükség úgy kívánta, beült billentyűzni. Néhány művet is írt nekik, ezek közül a Szeretet-himnuszt különösen kedvelték. 1980-ban Csősz Istvánt elhelyezték Pécsről, ezután még fél évig működött az együttes, amely végül Hergenröder Miklós betegeskedése miatt oszlott fel.⁴⁹

A felnőtt kórus létszáma az 1980-as évekre lecsökkent, átlagéletkora viszont magassá vált. Az együttes munkabírása és hangzásminősége – érthető módon – gyengébb lett, s a karnagy egészségi állapota is megrendült. Ekkorra a korábbiakhoz képest már nagy aránytalanságok vannak a repertoárban. Természetesen az évi 63-67 zenei szolgálat

⁴⁶ Hergenröder 1980. 31.

⁴⁷ A formabontó egyházzenei irányzat a 60-as évek végén bontakozott ki. Rómában először 1966 áprilisában került sor beat-mise bemutatására, Magyarországon egy évvel később, Abonyban. Tükör, 1966. 05. 17. (20.) 8.; Új Ember, 1967. 05. 28. (XXIII. 22.) 3.

⁴⁸ a Baranya megyei Városi Tanács egyházügyi titkára

⁴⁹ Csősz István, Krómy Borbála és Nagy Andrásné Rozgonyi Klára személyes közlései.

során énekelt 20-23 misekompozíció és 55-60 motetta a korszak magyar egyházi énekkarai között még mindig kiemelkedő teljesítmény, de a repertoár változásán látható a kórus elöregedése és a karnagy betegsége, fáradása.⁵⁰

Az idős karnagy vezényel a Pécsi Székesegyház karzatán (a Hárs-család fényképalbumából)

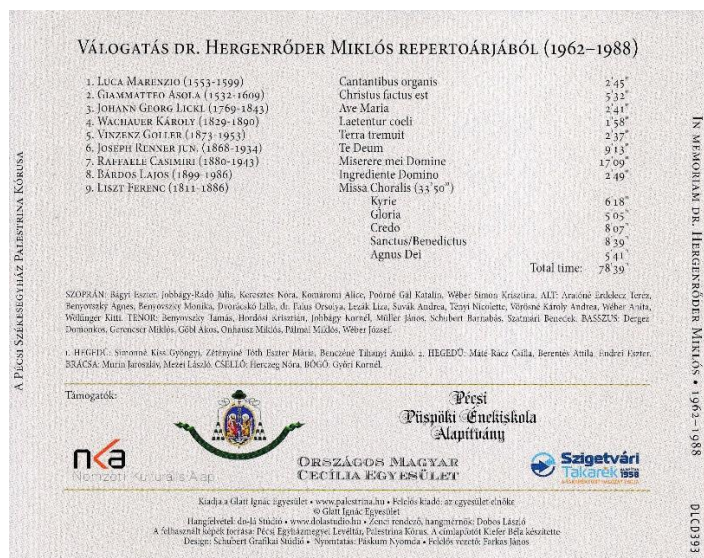
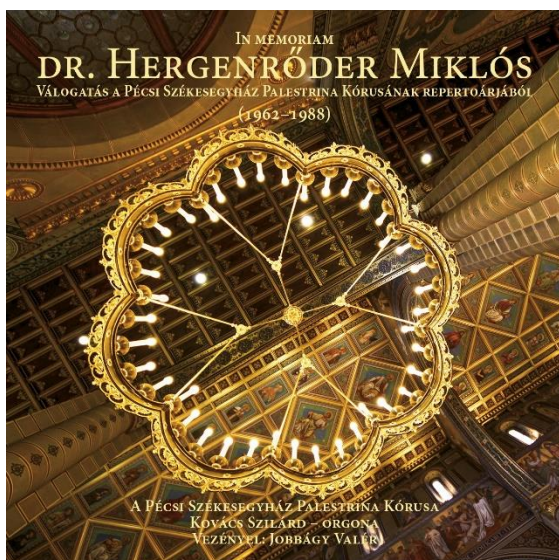
Az Énekiskola működésének idején az utód kinevelésére nagy gondot fordítottak: a kiszemelt jelölt évekig dolgozott az igazgató-karnagy mellett, mint prefektus, így a váltás kiszámítható és jószerével zökkenőmentes volt. A Mayer-Hergenröder váltás a megváltozott körülmények ellenére alacsony kockázatú volt, hiszen amellett, hogy Hergenröder szakmai előélete ismert volt, biztonságot jelentett papi volta. Hergenröder Miklós 1988-ban egy civilt választott utódául. Nem ismeretlenül, hiszen Jobbágy Valér 1961-től 1965-ig (még középiskolásként) vezette a Székesegyház ifjúsági kórusát, zeneakadémistaként gyakran kapott lehetőséget Miklós atyától, hogy vezényelje a felnőtt kórust egy-egy tétel erejéig, a 80-as évek közepétől pedig egyre többször

⁵⁰ Diarium Chori 1973-2001. Visszaemlékezések szerint az utolsó években gyakran előfordult, hogy a karnagy az első komolyabb megingásra félretette a kiválasztott művet, és egy gyakran énekelt, könnyebb kompozíciót vett elő.

helyettesítette a gyengélkedő karnagyot. Ennek a személycserének volt rizikója (az új karnagy már 1988-ban több művészeti együttest vezető egyetemi oktató volt) – az elmúlt 34 év azonban igazolta ezt a választást.

Dr. Hergenröder Miklós boldog volt, hogy megélhette az Énekiskola újraalapítását, de szűk két hónappal később, 1990. október 24-én elhunyt. Halála után szeretett szülőfalujában, Szajkon helyezték örök nyugalomra. A teológiai tanár, székesegyházi karnagy, egyházmegyei zeneigazgató, kanonok sírkövén saját kérésére a neve alatt mindössze ennyi áll: áldozópap.

A szajki plébániatemplom falán emléktábla őrzi emlékét. A Pécsi Székesegyház Palestrina Kórusa 2016-ban reprezentatív válogatást adott ki lemezen, emléket állítva székesegyházi karnagyi munkásságának.

CD – In memoriam Dr. Hergenröder Miklós. Válogatás a Pécsi Székesegyház Palestrina Kórusának repertoárjából (1962-1988)

1. Luca Marenzio (1553-1599):	Cantantibus organis
2. Giammatteo Asola (1532-1609):	Christus factus est
3. Johann Georg Lickl (1769-1843):	Ave Maria ex Missa de Beata Maria Virgine
4. Wachauer Károly (1829-1890):	Laetentur caeli
5. Vincenz Goller (1873-1953):	Terra tremuit
6. Joseph Renner jun. (1868-1934):	Te Deum
7. Raffaele Casimiri (1880-1943):	Miserere mei Domine
8. Bárdos Lajos (1899-1986):	Ingrediente Domino
9. Liszt Ferenc (1811-1886):	Missa Choralis